

Jon Michelet
EN SJØENS HELT
Brennende skip

Roman

FORLAGET OKTOBER
2016

Kapittel 1

«Verricko!» roper styrmannen gjennom tordenskrallene fra nedslag av bomber og granater, drønnene fra kanoner og den smatrende lyden av hurtigskytende mitraljøser.

Hva pokker mener han?

«Hørte ikke,» roper Halvor tilbake.

«Verre enn ikko,» svarer styrmannen.

«Verre enn ikkeno?»

«Pell ut de jævla vattdottene du har stappet i øra,» kommanderer styrmannen.

Halvor plukker ut twistdottene han har stukket i ørene for å beskytte seg mot all ulyden.

Styrmannen går tett innpå Halvor og roper inn i det høyre øret hans: «Verre en Jeriko, for faen!»

«Kan så være,» svarer Halvor.

«Dette må være den verste ... Dukk, mann! ... Her kommer en suser fra *Texas*. Den går over oss, den går over oss. Takk, milde skaper, for det ... Hør, du, dette må være den verste larm som er hørt på kloden siden Jerikos murer falt.»

«Ja, sikkert,» sier Halvor. Han tenker at lyden av trompetene ved Jeriko må ha vært som seljefløytelåt sammenliknet med den øredøvende støyen her på Omaha Beach i Normandie denne morgenen den 6. juni 1944, i dette årle morgengry med all sin morgen-gru. Han har lyst til å si akkurat det ordet, *seljefløytelåt*. Men et fagert og mjukt ord som seljefløytelåt er ikke gangbart, og vil ikke være hørbart, her i dette helvetet av lyd og ild og røyk. Det henger svære skyer av røyk over landet der inne, hvor det har tatt fyr etter alle brannbombene som er sluppet fra fly. Og krutttrøyken river i nesa, lukta av død og dævel.

Han klamrer seg til rekka og ser ned på sjøen. En granat fra slag-skipet *Texas* har sust over hodet hans. Et beist av en granat som sikkert veier et tonn. Trykkbølgen fra granaten har laget en fure,

som en plogfure, i sjøen. Den furen minner Halvor om en gang hjemme i dalen da en gårdsarbeider, en lauskar som ble kalt Jens Måsan, skulle pløye opp en liten åkerlapp for en storbonde som var blitt klein. Det var seinhøstes, og det lå rim på jorda. Halvor var med Jens Måsan for å pelle stein i åkeren. Men det var ikke stein som kom opp i furen etter ploget som gampen dro. Det var mørkerødt blod, blodklumper. Da han så det, skreik Halvor til Jens Måsan at det var blod i bakken.

Jens Måsan ropte til ham at han var en tullegutt som fikk holde tåta. Halvor gjorde anskrik igjen. Da svor Jens Måsan, stanset gampen med et nøkk i tømmene, kikket ned i plogfuren og sa at det var en jævel til bondekakse som ikke hadde sagt fra at det var rødbeter i jorda på åkeren. Da bonden ble sjuk, måtte han ha glemt at han hadde sådd rødbeter på den lille jordlappen.

Her står han, matros og skytter Halvor Skramstad fra Rena i Østerdalen, en stille dal i Norge, i den verste larm som har vært hørt på kloden siden Jerikos murer falt – eller i hele menneskehetens historie – på ei lita skute som er lasta med amerikanske soldater. Skuta ligger og driver i stri strøm og krappe bølger ved den stranda i Seine-bukta som de allierte strategene har kalt Omaha, og som de amerikanske soldatene om bord, etter at de har sett hundrevis av kamerater bli massakrert der inne på stranda, har døpt Bloody Omaha.

Han blir treogtjue år til høsten. Hvis han lever så lenge, da. Han har opplevd nok skrekk og gru til å fylle et helt menneskeliv og vel så det. To torpederinger utført av ubåter har han vært med på. Først med *Tomar*, så med tankeren *Vivian*. Dertil kommer en minesprengning av tankeren *Iberia*, flyangrep og hele faderullan som norske sjømenn har vært med på under seilas i krigens lange år. Han var i konvoi ON 127 da båter ble torpedert på alle bauger og kanter, og det var bare flaks at de greide å berge det raske motorskipet *Kronprins Olav*, ganske enkelt ved at kapteinen, som de kalte Sitting Bull, bestemte seg for å stikke av fra hele konvoien.

Ja, han har sett og hørt det meste, og trodde vel egentlig at han hadde sett og hør *alt*.

Men *dette*.

Nå roper han igjen, tredjestyrmann Svein Eftang fra Ula i Vestfold, som bare er ett år eldre enn Halvor. Hva er det han roper? Er det «få ut skiten»? Nei, det er «få ut *skiltet*».

Siden alle de andre små lasteskutene som ligger her ved Bloody Omaha, har navneskilt, har styrmann Eftang malt et navneskilt der

det står «MALVIKEN» med store, hvite bokstaver på svart bunn. Nå skal Halvor være ham behjelpelig med å få hengt ut skiltet i akterkant av babord bruving. Skiltet er lagd av en reserve-lukelem, og tungt som bare farsken. I hver ende har styrmann Eftang festa en tautamp.

De to lempet skiltet over rekka, lærer det ned i passelig høyde og slår halvstikk rundt rekka med tautampene.

«Da veit all verden hvem vi er,» sier Eftang.

Ja vel, da vet verden – om det skulle ha noen interesse for verden – at det er dampskipet *Malviken* av Trondheim som ligger her og andøver i den blodstenkte strømsjøen ved Bloody Omaha, i påvente av å landsette en tropp amerikanske soldater som står på dekk og er inderlig sjøsjuke og grønnbleike, og sikkert så livredde som det går an å få blitt. De har sett kamerater i det første landgangspartiet drukne på grunn av de tunge oppakningene de måtte ha med seg, eller bli meia ned av tyske kuler, sånn at sjøen er blitt rød av blod og gørr. Og nå er det deres tur til å drukne i bølgene eller bli pumpa fulle av bly.

En gammel traver, *Malviken*, en kølafyrt dampbåt som har sett sine beste dager, men som kanskje har noen dager igjen. Det som skiller *Malviken* fra andre små dampere i tusentonnklassen som er med i invasjonsslåten på D-dagen, er at skuta er av porsgrunns-typen. Hun har midtskipet plassert langt forut, gamla, og maskinrommet helt akterut, der en langsmal dampskipsskorstein rager opp fra overbygninga på poopen. Sliten er hun. Bulkete etter å ha kollidert med kaikanter og dokkporter. Grimet av sot etter å ha seilt i kullfarta på kysten av England, og strimet av salt fra sjøsprøyt gjennom tjue år. Men utslitt er hun ikke, *Malviken*, og merkelig lite rusten. Visste man ikke bedre, kunne man ha tatt henne for et lite krigsskip, siden hun er gråmalt all over med marinefargen Admiralty Grey i forskjellige sjatteringer fra lysegrå til mørkegrå, og har en tretommers Vickers Armstrong-kanon montert framme på bakken og to tjue millimeters Oerlikon luftvernkanoner plassert på bruvingene, i hver sin pillbox av panserstål. Stålboksene, som i alle fall gir skytterne en viss beskyttelse som brystvern, er kamuflasjemalt med et flekkete jungelmønster som kanskje ville passet bedre i krigsfarvann i Stillehavet.

Med *Malviken* har Halvor gått i krigen sammen med sjøfolk og skyttere som han har kjent i bare noen få dager eller ennå ikke har rukket å hilse på. Han er ikke engang sikker på hvor stort mannskapet er, men tror det vanlige mannskapet er på atten mann, med

stort og smått. I tillegg kommer nå, under den allierte invasjonen i Frankrike, fire nordmenn som er mønstra på som skyttere og matroser, pluss tre engelskmenn som er skyttere på baugkanonen. Det er trangt om saligheta om bord, men hvem bryr seg om saligheta i en sådan stund?

D-dagen. Står d-en for *dommedag*, mon tro? For doomsday?

Fortøyd om babord ved siden av *Malviken* ligger et lite landgangsfartøy. Gjennom alt ståket hører Halvor at det ropes og kjeftes mellom løytnanten som har ansvaret for de amerikanske soldatene, og skipperen på landgangsprammen.

Han fanger opp at løytnanten bjeffer ord som «wood» og «rotten».

«Nå fyrer yankeeslagskipa igjen,» roper Eftang.

Halvor speider utover mot havet og ser de voldsomme lysglimtene fra slagskipene *Texas* og *Nevada*, som ligger stand by utenfor strendene. De skyter bredsider med alle kanonene på en gang. Forhåpentlig har de stilt inn skytset så granatbeista vil gå over lasteskuter og landgangsfartøyer, og over soldatene som har overlevd i den første landgangsbølgen og funnet skjul under klippene og i sanddynene inne på stranda, eller bakom tyske tanksperinger av tre og en mannshøy sperremur av betong. Eller som har gravd seg ned i sand og grus bak likene av skutte og lemlested kamerater.

At alle soldatene som ligger som døde i vannskorpa og på stranda, virkelig *er* døde, kan ingen si med sikkerhet. Kanskje noen av dem *spiller* døde. Det har styrmann Eftang påstått, men han har sagt så mye rart i kampens hete. For noen minutter siden, da soldater med altfor mye pikkpakk å drasse på forsvant i bølgene, sa Eftang at for å vinne en krig, må man drukne noen soldater.

Makan til pisspreik! tenkte Halvor, men han sa det ikke.

Malviken dreies av strøm og sjø, så babord side blir liggende vendt mot land.

Tyskerne der inne har skutt med alt som bærer, men har konsentrert ildgivinga mot menneskelige mål, som det har vært nok av. Lastefartøyene på bay'en har hittil fått være i fred.

Halvor mumler en bønn til sin skytshelgen om at denne freden må vare ved: «Kjære Our Lady Star of the Sea, jeg ber til deg om at hæren av Krauts som har forskansa seg på Omahas bredd, sparer oss sjøfolk på de små lastedragerne. Hører du meg, Star of the Sea?»

De amerikanske soldatene kaller tyskerne for Krauts. Det kommer vel av *Sauerkraut*, det tyske ordet for surkål. Før overfarten over Den engelske kanalen spøkte amerikanerne med hvordan de skulle gå i land i Frankrike og slakte Krauts og marsjere mot Paris. Dagen før avreise fra England kom nyheten om at Roma var falt i de alliertes hender. I normale tider ville erobringa av Den evige stad vært på alles lepper. Men da invasjonsflåten la ut, var det lite snakk om Roma.

Det var Paris, eller Pærris, som amerikanerne sier, som gjaldt. Og så Berlin, eller Børlin.

First we take Pærris, then we burn Børlin!

Men Atlanterhavsvollen til Hitler *er* virkelig en voll. Krauts har laget det reineste ormebol inne på stranda, i klippene og bak betongmurer og kasematter. Munningsflammer fra kanoner og mitraljøser glimter til fra hundrevis av godt skjulte stillinger. Det skytes ned på stranda og *langsmed* stranda. Denne skytinga langs stranda har nok ikke amerikanerne vært forberedt på. Den er den mest morderiske.

Halvor ser en stikkflamme fra en mitraljøre eller et maskingevær som må være rettet mot *Malviken*. Han hører en lyd som minner om popcornpoppinga på kinoer i Statene.

«Treffere i skorsteinen vår,» roper Eftang. «Tyskera skyter seg inn på oss.»

«Søk dekning!» roper Halvor. Han tar tak i styrmannens jakkeerme og vil dra ham i dekning bak pillboxen på babord bruving.

«Slepp meg,» roper Eftang.

«Ta til vettet, størmann,» roper Halvor og haler og drar. Kan *han*, en skarve matros, herse med en styrmann? De er tross alt jevnaldrende, og her må rang vike for pang, her gjelder det kort og godt å ikke bli skøten.

Oppi pillboxen står Skreia, matros og skytter Knut Kolbubekken fra Toten, en grovbygd bondeslamp, en skogsmatros akkurat som Halvor. Skreia har satt på seg en amerikansk hjelm som han tok fra en av yankee'ene som døde av et vådeskudd, kanskje var det selvmord.

I dekning bakom pillboxen sitter allerede ammunisjonslemperne Lindøynå og Blæsaren. De er et umake par, den skinnmagre guttungen fra stavangerkanten og den velfødde matrosen fra Sandnes-sjøen.

Halvor og Eftang dumper ned ved siden av dem.

Blæsaren blåser i hvalrossbarten sin, som om den skulle ha tatt fyr. Lindøynå sitter krumbøyd med hodet mellom knærne.

Malwiken har dreid på seg igjen sånn at Halvor nå ser utover mot havet, eller rettere sagt mot farvannet som engelskmennene kaller The English Channel, franskmennene La Manche og nordmennene Kanalen. Ute i Kanalen er det svart av båter. En armada. Men en gang var det en armada som ble kalt den *uovervinnelige*, Den spanske armada, og den armadaen gikk til bånns på disse kanter. Kanskje det ikke bare er Hitler-skryt at Atlanterhavsvollen er uinntakelig? At dagens armada, som har seilt ut fra England, må gjøre vendereis med uforrettet sak?

Popp-popp-popp lyder det igjen, metallisk, men nå er det ikke skorsteinen som blir truffet, det er skutesida.

Et tordenskjoldsk kanonbrak overdøver poppelyden.

«Engelskmenna har omsider greid å fyre baugkanonen,» roper Skreia.

Vickers Armstrong-kanonen skal være hurtigskytende, men skytterne har hatt noe plunder med lademekanismen og hittil ikke fått fyrt en eneste salve.

«Hva tror du, Kolbubekken?» spør Eftang. «Slo vårt skyts ut den tyske mitraljøsen?»

«Itte veit je,» er svaret. «Nei, faen, nå skyt dom på landgangsprammen, tyskerjævlene. Så flisene fyker.»

«Så flisene fyker?» roper Halvor. Kan landgangsprammen virkelig være av *tre*? En *trebåt*?

Jo, lyden av prosjektilenes anslag høres ut som når geværkuler treffer en granlegg i skauen, pjott-pjott-pjott.

Halvor åler seg langs dekk for å se hva som skjer.

Mitraljøsosalvene peprer landgangsprammen. Og treflisene fyker. Nå skjønner Halvor hvorfor løytnanten ropte og bar seg om «wood» og «rotten». Det virker som det reine galimatias, her i det avsyndige kuleregnet, å plassere tropper om bord i en båt bygget av plank eller kryssfiner. Det minste de kan forlange, de kara som må gå i land på Omaha, er en landgangsbåt av *stål*.

Heldigvis har ikke soldatene entret ned i trebalja ennå. Hadde de gjort det, ville de vært hakkemat nå.

En ny tordenskjolder fra baugkanonen.

Tyst i det tyske mitraljøsereiret.

Kanskje den satt, den siste salven til engelskmennene?

I full fart kommer et større landgangsfartøy stevnende inn mot stranda og passerer kloss ved *Malviken*. Det er et fartøy merket med bokstavene LSM, som står for «Landing Ship Medium», og et nummer, 190. Og dette er ingen bedrøvelig liten smørbutt av tre, det er en stålbåt, kanskje til og med pansret. For når tyskerne tar den under ild med flere mitraljøser, preller kulene av og rikosjetterer i vilden sky.

Av soldatene om bord i LSM 190 er det bare hjelmene å se, og de minner Halvor om sopp, om steinsopp i en kurv. Det er i alle fall en solid kurv.

Tidevannet må flø ennå, for LSM 190 passerer greit over stedet der *Malviken* berørte grunnen for noen minutter siden.

Et voldsomt lysglimt. Etter et par tiendedels sekunder kommer eksplosjonsbraket rullende, og så den gnislende lyden av spjæra stål.

LSM 190 må ha fått en dødelig treffer fra en stor, høyeksplosiv granat.

«Herrejesus!» roper en stemme, det må være Lindøynås.

LSM 190 har løst seg opp i sine enkelte deler.

Halvor husker ei stor fyrstikkeske med lange peisfyrstikker, som han og et par kamerater på middelskolen i Elverum sprengte med en ladning kinaputter. Som den sprengte fyrstikkeska ser restene av LSM 190 ut, ei plate her, ei plate der.

Eksplosjonen må ha fått alle sveisesømmene til å rakne.

I sjøen flyter sopp. Kvesta sopp. Sopp kapp i småbiter.

«Herrejesus, herrejesus!»

«Hold kjeft, Lindøynå,» roper Eftang.

Det blir stille fra Lindøynå. Halvor snur seg og ser ansiktet hans. En vidåpen munn som virker for stor til et lite guttetryne.

Synet får Halvor til å tenke på et maleri han har sett en gang. Av Munch. Det er ikke *Pikene på broen*, selv om de er på en skipsbro, nei det er det virkelig ikke. *Pikene på broen* ble malt i Åsgårdstrand. Han gripes av vill lengsel. Hvor gjerne skulle han ikke vært pike på en bro i Åsgårdstrand, og ikke matros på en bro i denne åsgårdsreien!

Skrik er Munch-maleriet han tenker på. *Skrik*, ja, for Lindøynå sitter med oppsperret munn og skriker uten at det kommer lyd fra ham. Hadde det enda bare kommet lyd! Ingenting er verre enn et taust skrik.

«Rop det ut, Lindøynå,» roper Halvor med bedende røst. «Bare rop det ut.»

Men Eftang brøler: «Hold for faen kjeften, alle mann!»

Styrmanden gestikulerer mot himmelen og kommanderer: «Still deg på post ved Oerlikon, skytter Skramstad. Her kommer en sveit fly ut fra land.»

«Det er itte tyske fly,» roper Skreia. «Dom har breie kvite og svarte striper.»

«Tysk lureri, kanskje,» mener Eftang. «De tyske bandittene kan ha kamuflert seg som allierte fly.»

Men flyene, som er firemotors bombefly av typen Halifax og Liberator, svever høyt over røyken og enda høyere over sperreballongene, blimpsene, som henger over en del av de større skipene ved Omaha Beach. Pilotene vipper med vingene. De er på vei hjem, med kurs mot England.

«Kakao,» sier Blæsaren.

Han har trylla fram en termos, skjenker i termoskoppen og rekker den til Lindøynå. Hvis noe kan lukke munnen på Lindøynå, må det vel være rykende varm kakao? Ingenting er som varm kakao mot sjokk, det er noe alle veit.

Med skjelvende hender griper Lindøynå koppen. De fire andre ved babord Oerlikon følger spent med og ber til de guder de har, om at gutten vil drikke.

«Så helsikas god kakao fekk du ikkje på guttehjemmet,» sier Blæsaren.

Kanskje var kakaoen på Lindøy guttehjem ved Stavanger bedre enn den britiske krisekakaoen Blæsaren kan by på. Men hva spiller det for rolle?

«Nei, herrejesus,» sier Lindøynå og tar en slurk, måtte gudene være lovet.